

(*Ixobrychus minutus*), кваква (*Nycticorax nycticorax*), большая (*Egretta alba*) и малая (*E. garzetta*) белые, желтая, серая (*Ardea cinerea*) и рыжая (*A. purpurea*) цапли.

Большая и малая белые цапли образуют смешанную колонию (малых - 80 - 90 ос., больших - 15 - 20 ос.). Высока численность кваквы - не менее нескольких сотен особей. Серая и рыжая цапли - единичны.

В-третьих, рассматриваемая территория важна для воспроизводства охотничьих видов птиц. В частности, численность лысухи (*Fulica atra*) здесь составляет несколько тысяч пар. В большом количестве гнездится серый гусь (*Anser anser*). По нашим неполным подсчетам, на вечернюю кормежку из плавней взлетело около 250 птиц. Интересно отметить встречу здесь двух выводков желтоголовой трясогузки (*Motacilla citreola*), ареал которой в Украине постепенно расширяется.

По свидетельству егеря и других местных жителей, в период весеннего и осеннего пролетов, в плавнях наблюдается значительное скопление (тысячи особей) птиц различных видов водно-болотного комплекса. Среди них встречаются птицы, занесенные в Красную книгу Украины, такие как серый журавль (*Grus grus*), коростель (*Crex crex*), орлан-белохвост (*Haliaeetus albicilla*) и др.

Нет сомнения, что при проведении длительных исследований как в сезон гнездования, так и в периоды осенней и весенней миграции, число зарегистрированных здесь птиц редких и исчезающих видов значительно возрастет. На наш взгляд, "Христофоровские плавни" можно рассматривать как потенциальную ИВА-территорию.

Характеристика проекowanego орнітологічного заказника "Журавлинний"

В. М. Грищенко, М. Н. Гаврилюк

Об'єкт включає болотний масив "Видра" і ділянки навколишнього лісу, знаходиться на межі Київської і Чернігівської обл. між сс. Лошакова Гута Козелецького р-ну Чернігівської обл. и Сувид Вишгородського р-ну Київської області. Територія належить Чернінському лісництву Вищедубечанського та Остерського лісгоспзагів.

"Видра" - типове поліське болото, на більшій частині важкопрохідне. Воно вкрите заростями очерету, чагарникової верби, купинами осоки, у багатьох місцях розріджено росте береза та вільха, є островці заболочених вільшаників, оточені болотом. Найбільше берези росте у північній частині болота. Глибина його більша у південній частині. Тут воно в значній мірі вкрите кущами верби та вільхою. Посередині болота протікає річечка із спрямленим меліораторами руслом. Приблизно по ній проходить межа двох областей. Меліорація не привела до осушення болота, зараз відбувається вторинне заболочення: стік води по каналу сповільнюється через його замулення і заростання водною рослинністю. Цьому значною мірою сприяє діяльність бобрів (*Castor fiber*). У північній частині болота на річці є кілька їхніх гребель, які сповільнюють стік води. Через деякий час можливе повне відновлення природного комплексу. Болото практично на всьому протязі оточене смугою середньовічного та досягаючого вільхового лісу, майже скрізь заболоченого. Найбільша ширина цієї смуги в 62 - 64-ому кварталах.

На півночі до болота прилягає ділянка практично непорушеного лісу, яка також повинна увійти до заказника (22-й і східна частина 21-го кварталів). Це кленово-грабово-дубовий ліс із значною кількістю дубів 100-150-річного віку, з участю ясеня, липи, берези, вільхи. У підліску ліщина, черемуха. Є кілька ділянок вологого вільшаника. Флора типова неморальна. Серед весняних ефемероїдів домінує анемона жовтецева, росте конвалія, веснівка дволиста, купина, вороняче око, зустрічається рідкісний вид - ведмежа цибуля.

Дана територія має винятково велике значення для охорони рідкісних видів птахів, занесених до Червоної книги України, чисельність яких тут досить значна. Перш за все це сірий журавель (*Grus grus*). Наприкінці квітня 1991 р. та на початку травня 1992 р. були проведені обліки чисельності цих птахів по голосах. Гніздування журавлів встановлено у кв. 30 - 1 пара, 39 - 1 - 2, 47 - 1, 48 - 2, 54 - 1 - 2, 55 - 3, 62 - 1, 63 - 1, 64 - 1, 74 - 1, 84 - 1 пара. Ще не менше 3 - 5 пар гніздиться на чернігівській стороні болота. Загальна чисельність становить приблизно 15 - 20 пар. Для одного порівняно невеликого болота це досить багато. У Червоній книзі України загальна чисельність сірого журавля в Україні оцінюється в 200 пар, у довіднику "Редкие и исчезающие растения и животные Украины" - не більше як 100 пар. Це цифри занижені, бо чисельність рідкісних видів у нас погано вивчена. Але вони багато про що свідчать. На болоті "Видра" виявлено більше журавлів, ніж раніше нараховували їх по Київській обл. в цілому. Слід відзначити й те, що це найближче масове гніздування журавлів від Києва - всього 50 км. Інші місця гніздування знаходяться у Поліському та Чорнобильському р-нах і нині недоступні для вивчення. Журавлі гніздяться як серед заростей на

болоті, так і в заболочених важкодоступних вільшаниках вздовж його межі. В орнітологічному відношенні вони становлять єдиний комплекс.

Розміщений поряд Дніпровсько-Деснянський ландшафтний заказник, який також охороняє великий болотний масив, для охорони журавлів практично ніякого значення немає. Там гніздиться не більше 2 - 3 пар. Це пов'язано з відносною доступністю болота для людей. Болото ж "Видра" оточене важкопрохідними вільшаниками та чагарниками. Вийти на болото можна практично лише в одному місці - у 55-ому кварталі. Через нього проходить стара дорога по загаті, що вела від Виползова - Десни до сіл на Дніпрі, нині затоплених. Дорогою нині не користуються, місток через річку напівзруйнований.

Крім журавлів у проєктованому заказнику гніздиться ще два види птахів з Червоної книги України: чорний лелека (*Ciconia nigra*) та зміїд (*Circaetus ferox*). Гніздо чорного лелеки знаходиться у кв. 22, зміїд гніздиться у східній частині кв. 21. Можливе гніздування ще однієї пари у південній частині болота. Є також ряд видів птахів, які Міжнародним Союзом Охорони Природи та Міжнародною Радою по охороні птахів віднесені до видів, що перебувають у Європі під загрозою: підорлик (*Aquila clanga*), чорний шуліка (*Milvus korschun*), болотяний лунь (*Circus aeruginosus*), яструб-тетерев'ятник (*Accipiter gentilis*), тетерук (*Lyrurus tetrix*), погонич (*Porzana porzana*), мородунка (*Xenus cinereus*), болотяна сова (*Asio flammeus*), чорний дятел (*Dryocopus martius*), рябогруда кропив'янка (*Sylvia nisoria*), мухоловка-білошийка (*Muscicapa albicollis*), жулан (*Lanius collurio*) тощо. Досить висока чисельність хижих птахів. На території проєктованого заказника гніздиться 2 - 3 пари яструба-тетерев'ятника (гнізда виявлені у кв. 53 Чернінського лісництва та на чернігівському боці болота навпроти 55-го кв.), 3 - 4 пари канюка звичайного (*Buteo buteo*) (гніздо в 55-ому кв., гніздові пари виявлені біля 30- та 63-го кв.). Пара підорликів тримається у 48 - 55-ому кв.

В цілому на території проєктованого заказника виявлені птахи 75 видів. Орнітокомплекс болота відрізняється багатством і різноманітністю. Переважають види, характерні для чагарників та заростей очерету: очеретянки, кропив'янки; досить висока чисельність пастушкових - зустрічаються погонич, водяний пастушок (*Rallus aquaticus*), деркач (*Crex crex*). Чисельні види - сорокопуд-жулан (*Lanius collurio*), кобилочка солов'їна (*Locustella luscinioides*), очеретяна вівсянка (*Emberiza schoeniclus*), соловей (*Luscinia luscinia*).

Велике значення заказник матиме також для охорони цінного мисливського виду - бобра. Чисельність бобрів на річці, що протікає через болото, дуже велика. Норами порита майже вся насип вздовж неї, яку зробили меліоратори. Це особливо важливо у зв'язку з тим, що більшість бобрових поселень на Київському водосховищі знищена бракон'єрами.

Дуже висока чисельність на болоті та навколо нього мисливських копитних - кабана (*Sus scrofa*), козулі (*Capreolus capreolus*), європейського благородного оленя (*Cervus elaphus*), лося (*Alces alces*). Болотяний масив та заболочені вільшаники слугують для них місцем схову та розмноження. 04.05.1992 р. у 63-ому кварталі зустріли лосиху з новонародженим лосеням. Із звірів зустрічаються також вовк (*Canis lupus*), заєць-русак (*Lepus europaeus*), лісова куниця (*Martes martes*), лисиця (*Vulpes vulpes*). З плазунів відмічені болотяна черепаха, вуж звичайний, гадюка (ряба та чорна форми) (*Vipera berus*), ящірка живородна (*Lacerta viviparus*).

Для охорони місць масового гніздування рідкісних видів птахів необхідне створення орнітологічного заказника. Він повинен включати: 22-й кв. і східну частину 21-го (на захід до вирубки і молодняка), далі на південь межа йтиме краєм болота через 30-, 48-, 54-, 64-, 74-, 84-й кв. Чернинського лісництва. Доцільно включити до території майбутнього заказника частину заболоченого вільшаника у 62- і 63-му кв. Крім цього, бажано включити частину болота, що належить Остерському лісгоспзагу, щоб під охороною знаходився масив у цілому. На півдні проєктований заказник межуватиме з існуючим Дніпровсько-Деснянським. Можливе взагалі створення його як частини цього заказника.

Слід заборонили меліорацію, вирубку лісу навколо болота, прокладання доріг, забудову, викошування та випалювання заростей. Заказник виконуватиме також функцію резервата для мисливської фауни. На болоті гніздиться велика кількість качок - крижнів (*Anas platyrhynchos*) та чирків-тріскунців (*A. querquedula*), з куликів є бекас (*Gallinago gallinago*) та вальдшнеп (*Scolopax rusticola*). У зв'язку з орнітологічною категорією заказника полювання на пернату дичину повинно бути заборонене. Це необхідно ще й тому, що у серпні-вересні болото слугує місцем ночівлі передвідлітних скупчень журавлів і полювання приводить до турбування цих птахів. У заказнику цілком можливо дозволити регульований відстріл копитних та полювання на інших мисливських звірів. Полювання на звіра починається в листопаді і для птахів, задля яких створюється заказник, ніякої шкоди не принесе.

**Українське
товариство
охорони птахів**

Матеріали конференції

7-9 квітня 1995 р., м.Ніжин

Київ, 1996 р.